

KACÍŘOVA

ZPOVĚĎ

ROGER

SCRUTON

LEDA

OBSAH

Úvod	7
Předmluva	13
Falšování.....	15
O lásce ke zvířatům.....	32
Jak správně vládnout	47
Proč potřebujeme národní stát	63
Jak solidně stavět.....	81
Kašlat na nesdělitelné	102
Úkryt za obrazovkou	106
Hoře z nenávratné ztráty.....	125
Umět včas umřít	134
Jak chránit přírodu	153
Jak bránit Západ	173
Odkazy.....	196

ÚVOD

Označení Rogera Scrutona za kacíře může na první pohled vypadat nepatřičně a poněkud přehnaně. On však dobře věděl, proč se tak nazval a proč to slovo do titulu svého výboru vynikajících esejů navrhl.

Přestože existovala v dějinách dlouhá údobí, kdy se kacíři vyskytovali na levici, už od počátku filosofova intelektuálního zrání a plodné práce v sedmdesátých letech 20. století až dodnes se proti dogmatům doby bouří konzervativci.

Je to nepochybně zvláštní, protože v době, kdy Scrutona po vydání jeho knihy *Smysl konzervatismu* (1980) a pravidelných komentářích v deníku *The Times* znamenala širší veřejnost, konzervativci nechyběli v mnoha tehdejších pravicových vládách. Jak jistě vědí analytici studené války, už tehdy byly konzervativní názory považovány přinejmenším za staromilské a v médiích se téměř nevyskytovaly. Konzervativci si ce v hospodářských a geopolitických zápasech té doby vítězili, ale zejména mezi humanitními intelektuály

se na tradicionalisty pohlíželo jako na odpudivý relikv minuléosti a jejich účast na moci levici nepřičetně rozčilovala. Nikde se to neprojevílo s většíc silou než v akademickém prostředí, jež Scrutona na počátku jeho profesní kariéry vyštvalo z univerzity s odkazem na jeho pohoršující názory.

Kacíře z něho ale neudělala jen dominantní intelektuální levice, Scruton se vlastně po většinu svého života nacházel na vnější straně své politické příslušnosti. Jako zakládající člen skupiny konzervativních filosofů a šéfredaktor časopisu *The Salisbury Review* udatně usiloval „nakazit“ britskou konzervativní stranu, ta však na rozdíl od levicových vlád, které si své ideologie láskyplně hýčkají, nejevila nejmenší zájem. Filosofo to ovšem nemohlo nijak překvapit, protože konzervativní myšlení z principu podezírá každou politickou filosofii z doktrinářství. S paradoxem svého úsilí formulovat neideologickou konzervativní filosofii se musel potýkat po celý život.

Filosofovi vyvrženému z akademických institucí nezbylo, než si vybudovat profesní život a živobyť na vratké volné noze. Po čtyři desetiletí neúnavně psal knihy, eseje a komentáře do časopisů i do novin, občas redigoval a přestože mu jeho neúnavné intelektuální úsilí nakonec přineslo ovoce v podobě obdivovatelů z celého světa, během svého života se nacházel pod

palbou osobních urážek a invektiv. Málokdo by v postavení osočovaného solitéra nezahořkl a neztratil motivaci. Scruton však vydržel a neúnavně vydával jednu knihu za druhou. A jak se rozrůstala šíře jeho témat a hloubka jeho analýz se ukazovala jako opodstatněná, jeho dávní i současní oponenti postupně umlkali.

Zatímco někteří z těchto oponentů by jistě mohli napsat jednu nebo dvě jeho knihy, žádný by neobsáhl celou Scrutonovu šíři – všechny ty svazky o hudbě, architektuře, politice a estetice. Kdo by dokázal psát o Kantovi či Spinozovi a zároveň sledovat každodenní pěnu dní nezbytnou k napsání novinářského sloupku?

Tak fenomenální kapacitu a výdrž měl snad pouze on. V posledních letech svého života, a ještě výrazněji po smrti v roce 2020, se stal naprosto nepřehlédnutelný a našla si ho nová generace nejen v Británii, ale zejména v zahraničí. Má to několik důvodů, jak výmluvně dokládá tento výbor Scrutonových esejů.

Porovnáme-li jeho texty se standardně chápanou diskuzí jeho současníků, je nápadné, že on jediný umí sestoupit pod povrch argumentace. Mnoho filosofů se zabývalo nacionalismem a sebeurčením národa, ale nikdo se nezabýval lidskou touhou patřit do společenství, jak ji Scruton popsal v esejí *Proč potřebujeme národní stát*. Každá nová generace se bouří a zápasí o nový ideál, ale má také nezbytnou potřebu usmíření

a hledá ve světě domov, jaký nakonec mnozí nalézají v národní pospolitosti. Scruton byl výjimečný právě tím, jak dokázal pro tuto touhu najít rozumnou a respektovatelnou formu.

Další důvod, proč svým kacířstvím přitahuje a mnohé inspiruje, se nalézá v jeho schopnosti vzít vážně záležitosti, které náš věk lehkovážně pomíjí. Nikdo se tak seriózně jako on nezabýval estetikou městské výstavby, a když uvážíme, že většina lidí nemá volbu a prostě žije v jim dostupné lokalitě, je vskutku nepochopitelné, že vzhled našich ohavných sídlišť prakticky nikoho nezajímal. Většina konzervativců, pokud o něčem takovém vůbec uvažovala, považovala výstavbu města za záležitost neviditelné ruky trhu. Jak ale prokázaly naše socialistické i pravicové magistráty, naděje, že se tržní princip postará o rozvoj města lidem na míru, se ukázala naprosto lichá. Soustředěný pohled filosofa na základní problém životního prostředí nakonec přiměl britskou konzervativní vládu k založení výboru pro estetickou výstavbu.

Snad nejdůležitějším rysem politické filosofie je rozumný výhled. Dekonstrukce levicové dogmatiky je pro pravicové polemiky a myslitele hračka. Scruton však dokázal jít dál, měl ohromný talent po každé demolici stavět. Svým čtenářům ukazuje nejen, co všechno je nutné odmítnout, ale také, co je zapotřebí

uchovat a s láskou rozvíjet, jak názorně v tomto výboru dokládá hudební komentář k *Metamorfózám* Richarda Strausse.

Scrutonovo přesvědčení, že co nadchlo jej, může inspirovat i jeho čtenáře, je opravdu dojemné. V eseji *Kašlat na nesdělitelné* popisuje, že „kdo prochází životem s otevřenou myslí a srdcem, narazí někdy na chvíle, jež mají jakýsi tajuplný význam a nelze je verbálně popsat. Jsou vzácné, a když se objeví, je to, jako bychom na špatně osvětleném schodišti života nečekaně narazili na okénko do jiného, jasnějšího světa, kam sice patříme, ale nemůžeme vstoupit“.

Filosofové se domnívají, že takové prchavé jevy nestojí za pozornost, mají za to, že jsou bezvýznamné nebo nezachytitelné filosofickým jazykem. Scruton však věděl, že by to znamenalo opomenout důležitou stopu k porozumění lidské existenci a světu.

Možná za snahou probádat smysl těchto útěsných a nadějných znamení a najít jejich význam pro náš život bylo nějaké osobní nutkání. Každý, kdo Rogera znal osobně, ví, jak ho trápilo pracovat v obležení nepřátel, kteří se tvářili, jako by jeho filosofii rozuměli. Po celý život ho nevybíravě napadali a ani se nenamáhali číst jeho knihy. Každý nezaujatý pozorovatel to viděl, ale málokdo se ozval na jeho obranu. Roger to nebyl schopen pochopit a v hloubi své duše se obával,

že je nepřijatelný i lidem, kteří by měli mít důvod ho přijmout. Teprve ke konci svého života, po povýšení do rytířského stavu v roce 2016, mohl svůj pocit odcizení potlačit, jenže své nejistoty se už nezbavil.

V úvahách *Umět včas umřít*, jež po jeho smrti doznaly symbolický význam, je znát, že zápasil s důležitou otázkou smrti dávno předtím, než jej dostihla. Scruton byl po celý život věrný svým náročným zásadám: „...hodnota života,“ napsal, „nespočívá v jeho délce, nýbrž v jeho hloubce.“ A když se jeho čas naplnil, zůstává po něm rozsáhlé dílo, aby oslovilo a inspirovalo novou generaci.

Douglas Murray

JAK SPRÁVNĚ VLÁDNOUT

Ve svém prvním projevu v prezidentském úřadu pro- nesl Ronald Reagan památnou větu: „Vláda není ře- šení problému, vláda sama je problém.“ Prezident dobře věděl, že si svou poznámkou získá sympatie konzervativních příznivců, znal jejich věčný po- vzdech „máme příliš velkou vládu“, jakým vyjadřují svůj republikánský ideál minimální vlády s minimál- ními daněmi. Američtí konzervativci už dlouhá léta s velkou obavou sledují neustálé rozšiřování byrokra- tické státní moci. Přibývá regulací a směrnic, zvyšuje se kontrola soukromých firem i veřejného života, stát už zasahuje i do nedávno ještě autonomní rodiny, dokonce se konstruují nové přestupky a zločiny, stá- tní ideologie antidiskriminace se plete do stanov spol- ků a klubů, jimž diktuje, s kým se smíme a nesmíme spolčovat, a neustále se vedou útoky na první i druhý ústavní dodatek občanských práv a svobod. Zdá se,

jako by Amerika opouštěla svou slavnou minulost. Stát svobodných sdružení, jež si řídí občané sami, jak si to představovali zakladatelé republiky, se dnes pod tlakem svých vlád stává společností poddaných, kteří se za závislost na státní kase vzdávají svobody. Stačí se podívat na Evropu, abychom viděli, kam to směřuje.

Nad evropskými státy panuje vrchnost, která se za zavřenými dveřmi evropských institucí zbavila své politické odpovědnosti a bez ohledu na přání občanů chrlí nepřetržitý proud zákonů a nařízení, plete se do běžných záležitostí života od určování pracovních hodin nebo hygienických předpisů až po absurdní práva absurdních pohlavních menšin. Režim politické korektnosti natolik ovládl Evropu, že už ztěžuje každý pokus o život podle tradičních zásad neslučitelných s novou státní ideologií. Zákon proti diskriminaci nutí věřící, aby některá ze svých náboženských stanovisek zamlčovali, zejména pokud jde o homosexualitu, a zakazuje na veřejnosti kázat a vystavovat náboženské symboly. Aktivisté evropského parlamentu usilují vnutit všem státům bez ohledu na jejich kulturu, náboženství a vládu nezadatelné právo na potrat a na liberální sexuální výuku ve škole, jež místo výchovy k ideálu závazné manželské lásky připravuje mládež na tržiště odcizených sexuálních vztahů.¹

Veřejní intelektuálové s hysterickou zuřivostí napadají staré uznávané zvyky dvoutisícileté civilizace a karikují její obsah. Ruku v ruce s tímto vývojem se ekonomický život pomalu přesouvá ze soukromé sféry k ústřednímu plánování státu, takže už celá polovina obyvatel Francie a Itálie přijímá státní podporu, zatímco malé a střední podniky zoufale zápasí s režimem regulací, jenž vypadá, jako by byl ustaven s cílem zlikvidovat je.

Podobný vývoj postihl i Spojené státy, i tam už pečovatelský stát rozšiřuje svou pravomoc, jak si to kdysi představoval prezident F. D. Roosevelt v Novém údělu (*The New Deal*, 1933). Americký nejvyšší soud si v posledních letech navykl bez ohledu na veřejné mínění prosazovat laxní morálku liberální elity. Neblahá expanze státní moci pochopitelně dělá konzervativcům velké starosti. Američané se pomalu a jistě vzdávají práv a svobod výměnou za falešný pocit bezpečí pod ochranou všemocného státu. Podle konzervativců se vláda má starat pouze o záležitosti, jež nelze zařídit jinak: má zajistit obranu země, výkon spravedlnosti, veřejný pořádek, rozvoj a údržbu infrastruktury, koordinaci v nouzovém stavu. Její rozpočet nemá soutěžit s aktivitou svobodných občanů. Spolky, dobrovolníci, charity i soukromé pojišťovny si s mnoha problémy poradí mnohem lépe a levněji než stát. Pestrá síť

sdužení amerických dobrovolníků kdysi smířila hra-
běte Alexise de Tocqueville s experimentem lidové de-
mokracie, protože spatřil na vlastní oči, že ta nemusí
vést k anarchii, ale že je pod klenbou všeobecně uzná-
vaného práva slučitelná s poslušností a individuální
svobodou.

Oslabená společnost Evropy by měla americkým
konzervativcům sloužit jako temná hrozba a varování.
Měli by si uvědomit, že je nejvyšší čas postavit se na
odpor, tvrdě kritizovat zvrácené politické myšlení a po-
kusit se zastavit rozpínání státní moci, jež si navykla
uzurpovat čím dál větší díl odpovědnosti a pravomocí
občanské společnosti. Je dobře, že zazněl mocný hlas
hnutí Tea Party a povzbudil republikány v Kongresu,
aby nevzdávali zápas s plánem na všeobecné zdravot-
ní pojištění (*Obamacare*), jenž by tak hluboce rozdělil
společnost a podkopal by fiskální zodpovědnost obča-
nů. Není obtížné kritizovat zjevně chybnou politiku,
mnohem důležitější je formulovat zásady dobré vlády.
Američtí konzervativci vypadají, jako kdyby paušálně
odmítali všechny nové federální programy, jakkoli ne-
zbytné pro budoucnost a ochranu státu, protože jim
chybí pozitivní koncepce vládnutí. A co je obzvlášť
nebezpečné, vzbuzují dojem, jako by nepochopili zá-
kladní pravdu, že státní moc je v lidských životech
nejen nezbytná a přirozená, ale že také váže a zavazuje

celé generace, neboť je svorníkem dlouhodobé vzájemné loajality občanů.

Každá vláda nějakým způsobem ovlivňuje naše úsilí žít v míru se svými spoluobčany. Máme občanská práva na ochranu před zvolenými vykonavateli moci, některá – jako *habeas corpus* – prastará, ale nezapomínejme, že jsou naším vlastnictvím jen díky tomu, že je uznává stát, a to, když je to nezbytné, dokonce i sám proti sobě. Vládnutí tudíž neznamená pouhý výkon nadřazené moci. Moc je neustálým hledáním řádu a má účel jen v případě, kdy je nezbytná pro zachování pořádku. Projevuje se i v rodině, obci a v oněch sousedských sdruženích, o nichž s takovým nadšením psal Edmund Burke v *Úvahách o revoluci ve Francii* a Tocqueville v *Demokracii v Americe*. Nalézají se v prvním hnutí lidské náklonnosti a dobré vůle, z nichž vyrůstají pouta soudržné společnosti, bez nichž není svoboda možná.

Jean Jacques Rousseau se proslavil tvrzením, že jsme svobodní od narození a jedině, co nás utlačuje, jsou okovy společnosti – stačí je svrhnout a získáme svůj přirozený potenciál. Ačkoli američtí konzervativci o tom mají vážné pochyby a postavili se proti extremistům šedesátých let dvacátého století, jsou nakonec dědici průkopnické pionýrské tradice a tahle podvrtná myšlenka jim podvědomě připadá lákavá. Idealizují

si osamělého podnikatele, jenž si klade na bedra břímě velkého projektu, aby nám, bojácně krácejícím za ním, vytvořil prostor. Tuhle mytickou postavu nadlidských výkonů dobře známe z románů Ayn Randové a ve střízlivější podobě má jistě v americkém příběhu své místo. Avšak rousseauovská představa nezávislého jedince v idealizovaném přírodním stavu a pojetí svobody jako osvobození z nároků moci je zavádějící. Pravda je přesně opačná.

Brutální příroda naprosto nezná individuální svobodu ani práva a povinnosti. Ano, člověk je svobodný svou přirozeností, rozhoduje se mezi zlem a dobrem, ale svobodným se teprve musí stát, musí se chopit vlády nad svým životem a ke svobodě se vypracovat. Je to proces, svobodnými se stáváme postupně a během svého vývoje jsme závislí na celé síti mezilidských vztahů, jež nás váží k širší pospolitosti. A pouze některé z nás povzbuzují, abychom sami sebe chápali jako svobodného jedince obrněného právy a spoutaného povinnostmi s ostatními lidmi. Soudržnost společnosti není dána organickou nezbytností, nýbrž svobodným souhlasem za určitých podmínek. Jednoduše řečeno, člověk je výsledkem společenské konvence. Individualismus západní společnosti, jenž se vynořil z dlouhých dějin, je v porovnání s mnoha jinými projekty lidstva jedním z typických znaků naší civilizace.²